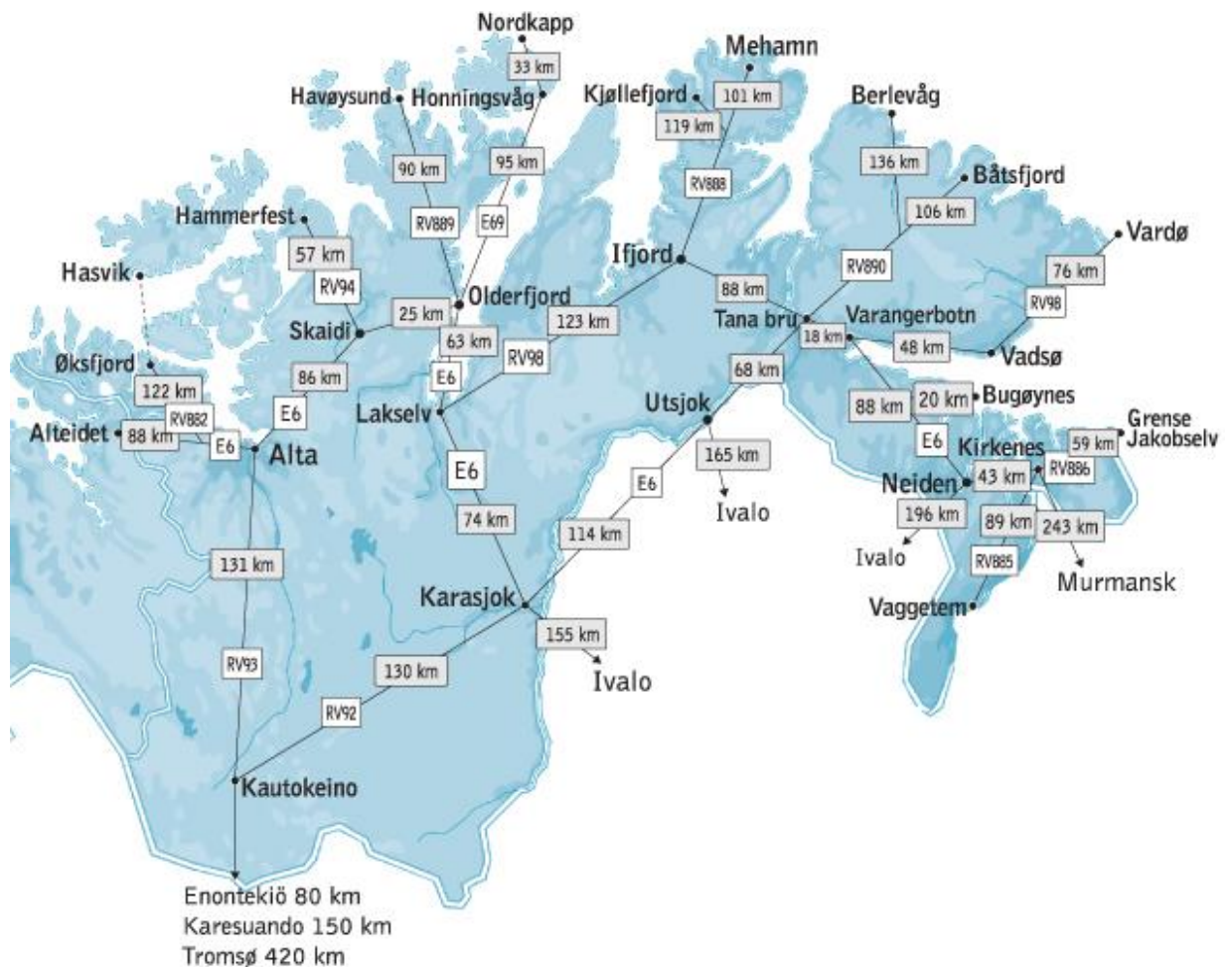

Årsmelding 2020

Finnmark

Forord: årsmelding 2020

Året 2020 har også for pasient- og brukerombudene vært et "annerledes-år". Coronapandemien har preget oss alle med betydelige avgrensninger både sosialt og fysisk. Vi som jobber hos Pasient- og brukerombudet i Finnmark har vært mye på hjemmekontor og stort sett hatt telefonkontakt med pasienter og pårørende, og elektroniske møter med de vi samarbeider med. Fram til 12 mars 2020 var vi i vanlig virke, og våre klienter kunne besøke oss på kontoret, og vi kunne dra hjem til de som trengte det.

Pandemien har ført til at svært mange pasienter ennå venter på å få behandling i spesialisthelsetjenesten, behandlinger er utsatt og timer er satt på vent. Helsetjenesten har satt inn ressurser for å ta igjen alle de timer som er utsatt, og dette vil selvsagt ta noe tid. Ombudet er bekymret for de pasientene som går med store plager eller har sykdom som forverrer seg. Vi har derfor vært ute i media flere ganger for å oppfordre pasienter til å ta kontakt med helsetjenesten eller oss om dette er tilfelle.

1.oktober 2020 flyttet vårt kontor inn i nye lokaler midt i Hammerfest sentrum, nærmere bestemt til Sjøgata 9 Nissen senteret. Vi kunne da ønske våre klienter og samarbeidspartnere velkommen til nybygd og universelt utformede lokaler. Dette var etterlengtet både av våre klienter og oss ansatte. Lokalene våre ligger i 4.etg og befolkningen kan nå besøke oss både via kjøpesenterets heiser og inngang både fra Sjøgata og Storgata.

Ettersom det ennå er restriksjoner for fysiske møter, må våre klienter gjøre avtaler med oss på telefon eller mail før dette eventuelt kan la seg gjøre. Pandemien har i stor grad ført til at vi har måttet bistå våre klienter over telefon, dette er ikke alltid optimalt. Mange ønsker møter med oss fysisk og vi håper at det snart kan la seg gjøre.

Vi hos Pasient- og brukerombudet reiser til vanlig på en god del møter med foreninger, interesseorganisasjoner, klienter og pårørende og ikke minst med helsetjenesten selv i hele Finnmark. Vi vil så snart pandemien er under kontroll gjenoppta dette.

I årsmeldingen tar vi for oss ombudets arbeidsoppgaver og statistikk med henvendelsesgrunner fra publikum. Disse er kategorisert med temaer og årsaker, og vi har trukket fram noen eksempler som er anonymisert. Fortsatt gjenstår det områder i helsetjenesten som trenger en kvalitetsforbedring. Ombudet bidrar gjerne i dette arbeidet.

God lesning.

Med vennlig hilsen Pasient- og brukerombud i Troms og Finnmark
Kontor Hammerfest

Nette Elisabeth Engelsen

Innholdsfortegnelse:	03
Forord	02
1.0 Pasient- og brukerombudets oppgaver	04
1.2 Driftsforhold	06
2.0 Antall henvendelser og forespørsler fra og med 2018 til og med 2020	06
2.1 Fordeling av saker, hovedkategori	07
2.2 Henvendelser fordelt på de ulike sykehus gjennom de Tre siste år (2018,2019,2020)	07
3.0 Spesialisthelsetjenesten	08
3.0 Hovedspesialitet kategori spesialisthelsetjenesten	08
3.1 Underkategorier spesialisthelsetjenesten	08
4.0 Kommunale helse- og omsorgstjenester	10
4.0 Hovedspesialitet kommunal helse- og omsorgstjeneste	10
4.1 Underkategorier kommunal helse- og omsorgstjeneste	10
5.0 Covid 19	12
6.0 Samiske pasienters rettigheter og utfordringer	12
7.0 Forespørsler	13
8.0 Pasientskade/komplikasjoner/Norsk pasientskadeerstatning	14
9.0 Pasient- og brukerombudets anbefalinger til helsetjenesten	15
Vedlegg: Pasient- og brukerrettighetsloven kapittel 8.	16

Samisk oversettelse av årsmeldingen ligger vedlagt som del 2

1.0 Pasient- og brukerombudets oppgaver

Pasient- og brukerombudet i Finnmark har fra 01.02.21 endret navn til Pasient- og brukerombudet i Troms og Finnmark, kontor Hammerfest. Dette som en følge av regionreformen. Ombudskontoret med kontorsted Hammerfest skal fortsatt ha Finnmarkssykehuset, UNN, Finnmarkskommunene og den offentlige tannhelsetjenesten som sitt hovedansvar. I realiteten blir det ingen endring for våre klienter. Pasient- og brukerombudet i Troms og Finnmark, kontor Hammerfest skal dekke et fylke med et areal på 48 637 km², med spredt befolkning på større og mindre steder. Fylket består av 18 kommuner, hvor 6 av kommunene er byer. Ombudet i Finnmark skal ivareta norsk, samisk, kvensk og fremmedspråklig befolkning.

Pasient- og brukerombudets virksomhet er hjemlet i lov om Pasient- og brukerrettigheter av 2. juli 1999, kapittel 8 ***Pasient- og brukerombudet skal arbeide for å ivareta pasientens og brukerens behov, interesser og rettssikkerhet overfor den statlige spesialisthelsetjenesten, den fylkeskommunale tannhelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og for å bedre kvaliteten i disse tjenestene.***

Pasient- og brukerombudene er administrativt knyttet til Helsedirektoratet, som har det formelle arbeidsgiveransvaret for ombudsordningen. Ombudet utøver sitt faglige virke selvstendig og uavhengig. Tilbudet er gratis og klientene har anledning til å være anonyme. Tilbudet er et lavterskeltilbud og klienter kan ta kontakt på telefon 78417240 eller mail for bistand.

I år har ombudet hatt en økning i antall saker til behandling der 415 problemstillinger har vært tatt opp. Dette er en jevn økning fra 2018. Ombudet har i 2020 jobbet med hele sitt mandat. Dette innebærer både individuell saksbehandling hvor den enkelte pasient, bruker eller pårørende får bistand fra vårt kontor. Dette bidrar til at helsetjenesten får tilbakemeldinger på områder i tjenesten som ikke fungerer godt nok. Hver og en sak som blir synliggjort er med på å sette søkelys på helsehjelp som ikke har fungert godt nok, og som må forbedres. Målet er jo at kvaliteten stadig skal bli enda bedre. Pasient- og brukerombudet har hatt få fysiske møter i 2020, men mange digitale. Coronapandemien har ført til en rekke endringer i helsetilbudet til befolkningen for å unngå smitte, og nødvendig helsehjelp har selvsagt vært prioritert. Dette har gjort at mange venter på en behandling de har behov for. Også landets pasient- og brukerombud har vært opptatt av denne problematikken og har hatt et samarbeid på landsbasis. Slike problemstillinger løftes opp sentralt i en årlig årsmelding felles for alle ombudskontor i landet. Her beskrives ulike problemstillinger som gjelder hele landet. Denne publiseres samtidig som de fylkesvise årsmeldinger til overordnede myndigheter.

Vi håper at årsmeldingen kan bli et viktig bidrag til en stadig forbedring av kvaliteten både i kommune- og spesialisthelsetjenesten i Finnmark. Årsmeldingen avgis til alle instanser i helsetjenesten, samt Helsedirektoratet som har det administrative ansvaret for ombudsordningen.

Ombudet tar imot alle saker for behandling som ligger innenfor vårt mandat. Enkelt saker behandles individuelt og er taushetsbelagt. Vi har et saksbehandlingssystem hvor vi registrerer alle saker, skanner alle dokumenter og dokumenterer vårt arbeid. Ut fra dette systemet utarbeides statistikk fylkesvis og nasjonalt.

Vi prøver å være minst mulig byråkratisk med rask saksgang. Av og til er en sak løst ved hjelp av en telefonsamtale. Ombudet må ha det formelle på plass ved at pasient eller pårørende gir oss fullmakt til å gå inn i saken. Dette for at tjenestested eller yter skal kunne gi oss de opplysninger vi trenger for å opplyse saken og kunne behandle denne videre.

I de mer alvorlige sakene bruker vi lengre tid med ulike tilnærminger Dette gjøres alltid i samråd med pasient eller pårørende. Dersom det foreligger spørsmål om svikt eller uforsvarlighet ved helsehjelpen, sendes klagen for videre behandling og avklaring hos Statsforvalteren i Troms og Finnmark, tidligere Fylkesmannen. Statsforvalteren har tilsynsmyndighet med all helsehjelp i Troms og Finnmark, og ombudet har varslingsplikt ved hendelser der det stilles spørsmål ved forsvarligheten i behandlingen.

Ved pasientskader oversendes saken Norsk Pasientskadeerstatning-NPE for vurdering, hvor vi kan bistå og ofte er kopimottaker på all dokumentasjon. Slik kan vi bistå pasienten både skriftlig og muntlig i dialogen med NPE.

I saker der vi vurderer om det er systemsvikt kan vi løfte de aktuelle sakene opp på et høyere nivå hvor de blir behandlet på et prinsipielt grunnlag. Dette er problemstillinger som ofte gjelder mange pasienter eller pårørende, og dermed får stor betydning for flere.

Pasient- og brukerombudet skal på en god måte forsøke å være konfliktløsende mellom klient og helsetjenesten, og finne gode løsninger om mulig. Et godt tillitsforhold mellom pasient og helsetjeneste er svært viktig å ha som målsetting. Å møte pasienter og helsetjeneste med respekt er en viktig del av vår jobb.

1.2 Driftsforhold

Pasient- og brukerombudskontoret er lokalisert i sentrum av Hammerfest. Vi har flyttet inn i nye kontorlokaler høsten 2020 og holder til i Nissesenteret, Sjøgata 9, 4 etg. Kontoret har tre ansatte i 100 % stilling pr. 01.01.20, og er bemannet med pasient- og brukerombud Mette Elisabeth Eriksen, rådgiver Irene Skjeldnes og seniorrådgiver Odd Oskarsen. Kompetansen ved kontoret er både innenfor helse og jus. Vi håper og mener at denne fagkompetansen skal dekke det mandat Ombudet er gitt etter pasient- og bruker rettighetsloven.

Kontoret er åpningstid fra kl. 08.00 - 15.45 på vintertid, og 08.00-15.00 på sommertid. Klientene kan ringe oss alle hverdager fra kl. 09.00-15.00 på vintertid og 09.00 til 14.30 på sommeren. Vi kan også nås på mail.

Antall henvendelser og forespørsler fra og med 2018 til og med 2020

Året 2020 har vært et spesielt år, der vi hos Pasient- og brukerombudet har hatt en økning i saker til tross for at mindre behandling har vært gitt i helsetjenesten, og mange pasienter er blitt satt på venteliste.

Ombudet har hatt en jevn økning i saker fra 2018. En del av våre henvendelser er forespørsler, hvor mange ringer fordi de trenger råd og veiledning i en vanskelig situasjon. Coronaåret har vært spesielt for pasienter og pårørende med mye ventetid, besøksrestriksjoner for pårørende, stengt sykehus i Vest Finnmark over en periode og generelt mye usikkerhet. Pasientene har vært tålmodige og forståelsefulle, og noen har fortalt at de selv har vært redd for smittet ved en eventuell innleggelse eller besøk hos fastlegen.

Fortsatt er det mange pasienter som tar opp sin sak angående mangelfull kvalitet på behandlingen, sviktende behandling og oppfølging, og manglende eller dårlig kommunikasjon. Respekt, høflighet, innsikt i pasientsituasjonen og tid er helt sentral i all pasientbehandling. Mange helsearbeidere er flinke på disse områdene, men tid og god veiledning kan være en mangelvare i en del pasientkontakter. Dette fører ofte med seg dårlig og vanskelig kommunikasjon som igjen gir dårlig innsikt i hva pasientene trenger. Dette reagerer mange pasienter på.

Under finner dere en oversikt over henvendelsesgrunner til ombudet med en del konkrete eksempler.

2.0 Antall henvendelser og forespørsler fra og med 2018 til og med 2020

2018	358
2019	385
2020	429

Primærsted henvendelser

64 % av henvendelsene omhandler spesialisthelsetjenesten

36% av henvendelsene omhandler kommunal helse- og omsorgstjeneste

Årsak til henvendelser er som følger:

69 % omhandler tjenesteytelse

21 % omhandler system- og saksbehandling

10 % omhandler rettigheter

2.1 Fordeling av saker, hovedkategori

Spesialisthelsetjenesten	194 saker
Kommunale helse- og sosialtjenester	153 saker
Forespørsler	82 saker

2.2 Henvendelser fordelt på de ulike sykehus gjennom de tre siste år (2018,2019,2020)

	2018	2019	2020
Helse Finnmark, klinikk Hammerfest	75	79	84
Helse Finnmark, klinikk Kirkenes	27	24	27
Universitetssykehuset Nord- Norge	29	50	48
Andre sykehus	16	7	9

3.0 Hovedspesialitet kategori spesialisthelsetjenesten (over 5)

Kirurgi	86
Psykisk helsevern	29
Indremedisin	13
Generelle tjenester	15
Nevrologi	5
Fødselshjelp/kvinnesykdommer	10
Øre/nese/halssykdommer	5
Øyesykdommer	6
Revmatologi	5
Onkologi	6

3.1 Underkategorier spesialisthelsetjeneste (over 5):

Ortopedisk kirurgi	33
Psykisk helsevern voksne	27
Syketransport	11
Generell kirurgi	20
Gastroenterologisk kirurgi	10
Nevrologi	5
Psykisk helsevern for barn og unge (BUP)	6
Øre-nese-halssykdommer	5
Øyesykdommer	6
Urologi	5
Revmatologi	5
Obstetikk	6
Bryst og endokrin kirurgi	5

Kategori kirurgi:

I 2020 hadde kirurgi 84 henvendelser. Kategorien omhandler bl.a ortopedisk kirurgi, generell kirurgi, gastroenterologisk kirurgi, nevrokirurgi, plastikkirurgi, karkirurgi, thoraxkirurgi, kjeve- og ansiktskirurgi og barnekirurgi.

Klagegrunnene omfatter avvisning, behandlingstiltak, bortfall/reduksjon av tjenester, diagnostisering, egenandeler, henvisning, informasjon, journalføring, medisiner, omsorgsfull hjelp, oppfølging, personvern, rutiner, utskriving og ventetid.

Kategori psykisk helsevern:

I 2020 hadde psykisk helsevern 29 henvendelser. Kategorien omhandler psykisk helsevern for barn og voksne.

Klagegrunnene omfatter behandlingstiltak, bortfall/reduksjon av tjenester, medisiner, diagnostisering, henvisning, journal, oppfølging og oppførsel.

Kategori Indremedisin:

I 2020 hadde indremedisin 13 henvendelser. Kategorien omhandler blodsykdommer, dialyse, endokrinologi, fordøyelsessykdommer, geriatri, hjertesykdommer, infeksjonsmedisin og lungesykdommer.

Klagegrunnene omfatter avvisning, behandlingstiltak, informasjon, diagnostisering, oppfølging, rutiner og samarbeid internt.

Kategori Generelle tjenester/transport:

I 2020 hadde generelle tjenester/transport 15 henvendelser. Kategorien omhandler syketransport (Pasientreiser), AMK/ambulanse og AMK-sentral.

Klagegrunnene omfatter klager på avvisning, behandlingstiltak, egenandeler/finansieringsspørsmål, medisinerings, omsorgsfull hjelp, oppfølging, rutiner og utskriving.

Kategori Nevrologi:

I 2020 hadde nevrologi 5 henvendelser. Kategorien omhandler nevrologiske lidelser/smerter og kirurgiske inngrep.

Klagegrunnene omfatter diagnostisering, omfang av tjenester, behandlingstiltak og utskriving.

Kategori Fødselshjelp/kvinnesykdommer

I 2020 hadde fødselshjelp/kvinnesykdommer 9 henvendelser. Kategorien omhandler assistert befruktning, fostermedisin, generell gynekologi, gynekologisk onkologi og obstetikk.

Klagegrunnene omfatter bortfall/reduksjon av tjenester, behandlingstiltak, omsorgsfull hjelp og egenandeler.

Kategori Øre-nese-halssykdommer

I 2020 hadde øre-nese-halssykdommer 5 henvendelser. Kategorien omhandler sykdommer/plager med øre/nese eller hals.

Klagegrunnene omfatter behandling innen frist, behandlingstiltak, informasjon og oppfølging.

Kategori Revmatologi

I 2020 hadde revmatologi 5 henvendelser. Kategorien omhandler revmatiske sykdommer.

Klagegrunnene omfatter medisinerings og diagnostisering.

Kategori Onkologi

I 2020 hadde onkologi 6 henvendelser. Kategorien omfatter kreftsykdom.

Klagegrunnene omfatter behandlingstid, verdighet i tjenestetilbud, samarbeid internt og medisinerings.

Eksempler henvendelser fra spesialisthelsetjenesten:

- 1) Klient fikk en skade og skulle egentlig sendes regionsykehus for operasjon, men på grunn av Covid 19 situasjonen ble klienten behandlet og operert på lokalsykehuset. Det ble konferert med spesialist ved regionsykehuset som ga instruks om hvordan inngrepet skulle gjøres. Dette ble ikke fulgt opp og pasienten ble påført en skade. Viste seg at skaden er varig og klienten har sendt sin sak inn til Norsk Pasientskadeerstatning for vurdering.
- 2) Pårørende ringer på vegne av sin ektefelle som fikk store komplikasjoner etter operasjon. Saken sendt Fylkesmannen i Troms og Finnmark, hvor de fikk vedtak om svikt i behandling. De tok kontakt med oss da de ønsket informasjon om Norsk Pasientskadeerstatning. Vi ga råd og veiledning, samt sendte de skademeldingsskjema.
- 3) Pasient tar kontakt grunnet manglende ADHD utredning, medisiner og behandling. Vi gir råd og veiledning for hvordan pasienten skal gå frem for å få den hjelp denne har behov for.
- 4) Pasient tar kontakt grunnet vansker med å få videre oppfølging og timer ved VPP. Pasienten forsøkte flere ganger å få kontakt, men lykkes ikke i dette. Vi tok kontakt med VPP og saken ble ordnet opp i og pasienten fikk satt opp time.

4.0 Hovedspesialitet kommunal helse- og omsorgstjeneste (over 5)

Utredning, diagnostisering og behandling	66
Andre helse- og omsorgstjenester	56
Hjelp ved ulykker og andre akutte situasjoner	13

4.1 Underkategorier kommunal helse- og omsorgstjeneste (over 5)

Fastlege	66
Helsetjenester i hjemmet	13
Sykehjem	20
Psykisk helsevern i kommunen	7
Legevakt	12
Tidsbegrenset opphold i institusjon	9

Kategori Utredning, diagnostisering og behandling:

I 2020 hadde denne kategorien 66 henvendelse (i hovedsak klager på fastlege.) Kategorien omhandler fastlege, legevakt, fengselshelsetjeneste og syketransport. Klagen omfatter avvisning, behandlingstiltak, bortfall/reduksjon av tjenester, diagnostisering, egenandeler/finansieringsspørsmål, henvisning, journalføring, medisiner, oppfølging, personvern og tilgjengelighet.

Kategori andre helse- og omsorgstjenester:

I 2020 hadde denne kategorien 56 henvendelser. Kategorien omhandler avlastning, barnebolig, bolig til vanskeligstilte, brukerstyrt personlig assistanse, dagtilbud, heldøgns omsorgsinstitusjon rusmiddelavhengige, helsetjenester i hjemmet, omsorgsbolig, omsorgslønn, praktisk bistand og opplæring og råd/veiledning, støttekontakt, sykehjem og tidsbegrenset opphold i institusjon.

Klagene omfatter begrunnelse, behandlingstiltak, bortfall/reduksjon av tjenester, brudd på regler om tvang, egenandeler/finansieringsspørsmål, informasjon, kommunikasjon/språk, manglende tildeling av tjenester – avslag, manglende vedtak, medisiner, medvirkning, omfang av tjenester, omsorgsfull hjelp, oppførsel, oppholdskommunens ansvar, personvern og rutiner.

Kategori hjelp ved ulykker og andre akutte situasjoner

I 2020 hadde denne kategorien 12 henvendelser. Kategorien omhandler legevakt og øyeblikkelig hjelp-døgnopphold.

Klagegrunnene omfatter behandlingstiltak, diagnostisering, kommunikasjon/språk, medisiner, omsorgsfull hjelp, oppførsel og rutiner.

Kategori psykisk helsearbeid i kommunene

I 2020 hadde denne kategorien 7 henvendelser. Kategorien omhandler psykisk helsearbeid og rus.

Klagegrunnene behandlingstiltak, diagnostisering, henvisning, medisiner, oppfølging, oppførsel og tilgjengelighet.

Eksempler henvendelser kommunale helse- og omsorgstjenester:

- 1) *Pasient tar kontakt grunnet manglende hjelp og oppfølging fra sin fastlege. Ønsker å bytte fastlege og vi gir pasienten informasjon om hvordan dette kan gjøres.*
- 2) *Pasient hadde time hos fastlege for å få henvisning til spesialisthelsetjenesten. Legen begynte å snakke om sine problemer og andre ting som ikke gjaldt pasienten, men legen selv. Pasienten synes dette var svært uprofesjonelt og ønsket å klage på denne hendelsen. Vi ga pasienten råd og veiledning om fremgangsmåte for å sende en klage.*
- 3) *Bruker tok kontakt med ønske om flere assistenttimer da bruker er enslig og sitter i rullestol. Brukeren hadde kun fått tildelt noen timer pr uke, noe denne mente var for lite i forhold til hjelpebehovet. Kommunen skulle ha møte om saken og vi ga råd og veiledning til bruker.*
- 4) *Pårørende tok kontakt på vegne av sine foreldre med plass på sykehjem. Mente de ikke ble aktivisert, maten var dårlig og mange av de ansatte var fremmedspråklige. Avtaler med pårørende at vi skulle ta dette opp på generelt grunnlag med sykehjemmet.*
- 5) *Pårørende tok kontakt da en av deres nærmeste falt stygt og slo hofta. Smertene forverret seg og de oppsøkte legevakt. Legevakslege konfererte vakthavende på sykehuset, men noe mer ble ikke gjort. Pasienten sendt hjem med smertestillende. Smertene ble stadig forverret og endte med at pasienten ble hentet hjemme med ambulanse. Det ble tatt røntgen og konstatert lårhalsbrudd. Pasienten ble operert, men pårørende ønsket i ettertid å klage på at et eldre menneske måtte gå med store smerter nesten en uke. Vi ga råd og veiledning for hvordan de skulle gå fram for å klage på dette.*

5.0 Covid 19

Ny kategori grunnet Covid 19 viruset som spredte seg i Norge fra mars 2020. Vi mottok totalt 34 Covid 19 relaterte hendelser fra spesialist- og kommunehelsetjenesten.

Klagegrunnene omfatter avvisning, behandling innen frist, behandlingstiltak, bortfall/reduksjon av tjenester, journalføring, kommunikasjon/språk, medisinerings, oppfølging, rutiner, saksbehandling, tilgjengelighet, utskriving og ventetid.

Eksempler henvendelser Covid 19:

- 1) *Pårørende ringer på vegne av sin ektefelle som har fått plass ved behandlingssenter på Østlandet. Ble oppringt med beskjed at ingen nord for Trondheim fikk opphold grunnet covid 19 situasjonen. Anbefalt å klage på dette da det ikke finnes denne type behandlingssenter i region Nord, og alle i Norge har lik rett til behandling.*
- 2) *Pårørende tar kontakt grunnet endring av regler for besøk i ubemannet omsorgsbolig. Beboerne fikk kun lov å ha to personer på besøk, maksimalt i en time. Det var liste på vegg med innskriving og utskriving, samt navn og klokkeslett. Vi tok kontakt med ledelsen i kommunen, saken ble fulgt opp og reglene ble fjernet.*
- 3) *Pasient tok kontakt grunnet avlysning av time for kreftundersøkelse, de kunne heller ikke si når denne kunne få ny time. Vi tok kontakt med avdelingen og de skulle ordne opp i dette slik at pasienten fikk time i nær fremtid.*
- 4) *Henvendelse fra pårørende om at pasienter i terminalfase ikke fikk ha sine nærmeste tilstede deres siste tid. Opplyste at pasienter har dødd uten å ha pårørende tilstede grunnet Covid 19 situasjonen. Pasient- og brukerombudet sjekket ut dette og fikk informasjon om at pasienter har rett til å ha pårørende tilstede, i alle fall en om gangen.*

6.0 Samiske pasienters rettigheter og utfordringer

Pasient- og brukerombudet i Finnmark har fokus på samers utfordringer i møte med helsetjenesten. Fortsatt er det mangel på samisk språk og kulturkompetanse i helsetjenesten i Finnmark. Mye er gjort for å bedre dette tilbudet, men fortsatt er man ikke i mål.

Ombudet har i samarbeid med helsedirektoratet startet opp en pilot med en arbeidsgruppe bestående av aktører fra samiske fagmiljøer og forskning for å bidra til en bedre ombudstjeneste for den samiske befolkningen. Vi hos pasient- og brukerombudets kontor i Hammerfest ønsker å få ansatt en samisk rådgiver som kunne bidra i dette arbeidet. Så langt har dette ikke lyktes. Stillingen som skulle være en pilot på 2 år har vært bredt utlyst 2 ganger uten at vi har lyktes med ansettelse. Vi håper derfor at dette kan bli en fast stilling i fremtiden, og at det blir bevilget midler til dette viktige arbeidet.

Ombudet i Finnmark har i mange år arbeidet med samiske pasienters utfordringer. De fleste ansatte i helsetjenesten snakker ikke samisk, og tolk må brukes enten digitalt, over telefon eller med fysisk oppmøte. Språkproblemene kan her være store, og sykdom påvirker selvsagt også situasjonen. Behovet er da stort for å kunne uttrykke seg på eget morsmål. Bruk av tolk, og aller helst

helsepersonell som kan samisk er da viktig å ha. Ikke minst er dette vesentlig for helsepersonellet selv slik at de forstår den som er syk og kan gi riktig behandling.

Det er gledelig er det at det har startet opp egen samisk sykepleierutdanning i Kautokeino fra januar 2021. Dette er et viktig bidrag i riktig retning for samiske pasienter. Utdanningen har fokus på samisk kultur og studentene er samisktalende. 12 studenter har startet opp. Ombudet håper at helsetjenesten og utdanningsinstitusjonene fortsetter med å utdanne både leger, sykepleiere og samiske helsearbeidere.

Slik det er i dag har vi et lovverk som skal sikre at den samiske pasienten får bruke samisk tolk ved behov og har rett til å snakke eget språk, men er det slik? . Mange sier at dette ikke stemmer, tolkebruk og innsikt i samisk språk og kultur kan synes mangelfullt til tider blant helsepersonell.

Det er vel heller slik at det er norsktalende personell som trenger tolk for å forstå den samiske pasienten.

Kunnskap og bevissthet om kultur, språk og tolkebruk må løftes opp i hele helsetjenesten. Særlig ved akutte sykehusinnleggelse er behovet stort, da har man ikke hatt tid til planlegging. Det å snakke med en tolk en gang om dagen når behovet er der nærmest hele døgnet er vanskelig. Pårørende er fortvilet når de ikke kan bli innskrevet med pasient, mens norsktalende helsepersonell kan oppfatte at pasienten forstår godt nok norsk og mener behovet for hyppig tolkebruk ikke er nødvendig. Pårørende kan fortelle at pasienten i virkeligheten har forstått svært lite.

Det blir selvsagt også vanskelig å gi korrekt tilbakemelding om tilstand og symptomer uten felles språk, denne tilbakemeldingen er helsepersonell avhengig av å få hos pasienten. Pasientens rett til medvirkning i behandlingen blir heller ikke ivaretatt når man ikke får anledning til å uttrykke seg.

Vi hos ombudet jobber med disse problemstillingene og vil arbeide videre for et bedre tilbud til den samiske befolkningen. Vi oppfordrer de som trenger oss om å ta kontakt.

7.0 Forespørsler og henvendelser utenfor mandat

I 2020 mottok vi 82 forespørsler, samt 6 henvendelser utenfor mandat. Dette er henvendelser som ikke blir registrert som sak, men hvor pasienter/pårørende kun får råd/veiledning om det de etterspør. Noen forespørsler er utenfor vårt mandat som bl.a NAV og hjelpemidler gjennom Hjelpemiddelsentral. Noen eksempler på forespørsler kan være at de ber om telefonnummer til sykehus/pasientreiser etc., spørsmål om klageordninger som Norsk Pasientskadeerstatning, dekning av advokat, fri rettshjelp, dekning av reiseutgifter, fritt sykehusvalg, pasientrettigheter, bytte av fastlege og andre rettighetsspørsmål. De som ringer oss kan fritt velge å være anonyme i sine forespørsler til oss.

8.0 Pasientskade/komplikasjoner/Norsk pasientskadeerstatning/Fylkesmannen

De fleste behandlinger og inngrep skjer uten de store komplikasjonene. Likevel går ikke alle inngrep som planlagt og noen pasienter opplever at de får skader og komplikasjoner. Dette fører igjen til et langt og krevende sykdomsforløp. Noen ganger mener pasientene at behandlingen ikke har vært god nok eller at den har vært direkte feil, samt at de ikke har vært godt nok informert på forhånd om komplikasjonsfarene. En del av disse pasientene kommer til oss, og vi bistår dem med klagesaker til Norsk Pasientskadeerstatning (NPE). Å få sin sak behandlet hos NPE er gratis, og pasientene får en objektiv sakkyndig bedømming av behandlingen som er gitt. Mange er fornøyde med akkurat dette selv om de ikke alltid får utbetalt erstatning.

Pasientene bestemmer selv om de vil sende sin sak til NPE. Vi er behjelpelig ved utforming av skadebeskrivelser, innspill til sakkyndige erklæringer og til uttalelse fra behandlingssted. I noen tilfeller bistår vi også ved klage på avslag fra NPE. I 2020 bisto vi 21 pasienter i forhold til å sende sin sak inn til NPE. I tillegg anbefaler vi mange gjennom råd og veiledning å sende sin sak inn selv. Dette er relativt enkelt gjennom et elektronisk skjema som man finner på NPEs nettsider. Vi veileder alle de som ønsker hjelp til å fylle ut dette skjemaet.

I de tilfeller hvor det har oppstått hendelser hvor alvorlighetsgraden tilsier at Statsforvalteren bør vurdere sakene, oversender vi disse videre til dem. Vi oversender i tillegg de saker hvor påklaget instans ikke svarer ombudet på brev vi har sendt. Ifølge lovverket er de pliktig å svare ombudet i klagesaker.

I 2020 var vi i kontakt med Statsforvalteren i Troms og Finnmark vedrørende 16 saker som omhandlet svikt i helsetjeneste og manglende svar fra påklagede instanser.

9.0 Pasient- og brukerombudets anbefalinger til helsetjenesten

- 1) Fortsatt jobbe for å gi pasientene et trygt helsetilbud under pandemien
- 2) Spesialisthelsetjenesten må jobbe videre med å ta igjen ventelister på en effektiv måte slik at pasienter får sin behandling
- 3) Fortsette å arbeide med "gode pasientforløp" mellom spesialisthelsetjenesten og kommunene
- 4) Lytte til de tilbakemeldingene som kommer både direkte fra pasientene og fra pasient- og brukerombudet, og bruke de aktivt i kvalitetsarbeidet
- 5) At spesialisthelsetjenesten tar godt grep for å avklare hva som feiler pasientene slik at de får en diagnose, og dertil korrekt behandling. De pasientene som forblir uavklart, må ha en plan for hva som skal skje videre ved utskrivelse
- 6) Fastlegen må ha tid til den enkelte pasient, slik at pasientens rett til å bli hørt og medvirke blir en realitet, og ikke minst at sykdom oppdages tidligst mulig
- 7) At samiske pasienter får anledning til å bruke sitt eget språk ved at det aktivt brukes tolketjenester i helsetjenesten, og at det gis opplæring i samisk kulturforståelse og språk til ansatte
- 8) Det kommunale psykiatri tilbudet må styrkes med flere omsorgsboliger som har heldøgns bemanning

Vedlegg

Lov om Pasient- og brukerrettigheter (Pasient- og brukerrettighetsloven)

Overskriften endret ved [lov 22 aug 2008 nr. 74](#) (ikr. 1 sep 2009 iflg. [res. 21 aug 2009 nr. 1102](#)).

§ 8-1. Formål

Pasient- og brukerombudet skal arbeide for å ivareta pasientens og brukerens behov, interesser og rettssikkerhet overfor den statlige spesialisthelsetjenesten, den fylkeskommunale tannhelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og for å bedre kvaliteten i disse tjenestene.

§ 8-2. Arbeidsområde og ansvar for ordningen

Staten skal sørge for at det er et pasient- og brukerombud i hvert fylke. Pasient- og brukerombudets arbeidsområde omfatter statlige spesialisthelsetjenester, fylkeskommunale tannhelsetjenester og kommunale helse- og omsorgstjenester.

Ett av pasient- og brukerombudene skal ha en koordinerende rolle for alle ombudene. Dette ombudet skal bidra til å utvikle felles arbeidsmetodikk, bistå de øvrige ombudene med systematisk kompetanseutvikling og veiledning, gi råd i enkeltsaker, bidra til felles løsning og forståelse av prinsipielle saker og følge med på hvordan ulike grupper av pasienter og brukere prioriteres ved tildeling av tjenester.

Ombudet skal utføre sin virksomhet selvstendig og uavhengig.

§ 8-3. Rett til å henvende seg til pasient- og brukerombudet

Pasient- og brukerombudet kan ta saker som gjelder forhold i den statlige spesialisthelsetjenesten, den fylkeskommunale tannhelsetjenesten og den kommunale helse- og omsorgstjenesten, opp til behandling enten på grunnlag av en muntlig eller skriftlig henvendelse eller av eget tiltak.

Enhver kan henvende seg til pasient- og brukerombudet og be om at en sak tas opp til behandling. Den som henvender seg til pasient- og brukerombudet, har rett til å være anonym.

§ 8-4. Behandling av henvendelser

Pasient- og brukerombudet avgjør selv om en henvendelse gir tilstrekkelig grunn til å ta en sak opp til behandling. Dersom pasient- og brukerombudet ikke tar saken opp til behandling, skal den som har henvendt seg gis underretning og en kort begrunnelse for dette.

§ 8-5. Pasient- og brukerombudets rett til å få opplysninger

Offentlige myndigheter og andre organer som utfører tjenester for forvaltningen, skal gi ombudet de opplysninger som trengs for å utføre ombudets oppgaver. Reglene i tvisteloven kapittel 22 får tilsvarende anvendelse for ombudets rett til å kreve opplysninger.

§ 8-6. Pasient- og brukerombudets adgang til helse- og omsorgstjenestens lokaler

Pasient- og brukerombudet skal ha fri adgang til alle lokaler hvor det ytes statlige spesialisthelsetjenester, fylkeskommunale tannhelsetjenester og kommunale helse- og omsorgstjenester.

§ 8-7. *Pasient- og brukerombudets oppgaver*

Pasient- og brukerombudet skal i rimelig utstrekning gi den som ber om det informasjon, råd og veiledning om forhold som hører under ombudets arbeidsområde.

Pasient- og brukerombudet skal gi den som har henvendt seg til ombudet, underretning om resultatet av sin behandling av en sak og en kort begrunnelse for resultatet.

Pasient- og brukerombudet har rett til å uttale sin mening om forhold som hører under ombudets arbeidsområde, og til å foreslå konkrete tiltak til forbedringer. Pasient- og brukerombudet bestemmer selv hvem uttalelsene skal rettes til. Uttalelsene er ikke bindende.

Pasient- og brukerombudet skal underrette tilsynsmyndighetene om tilstander som det er påkrevet at disse følger opp.

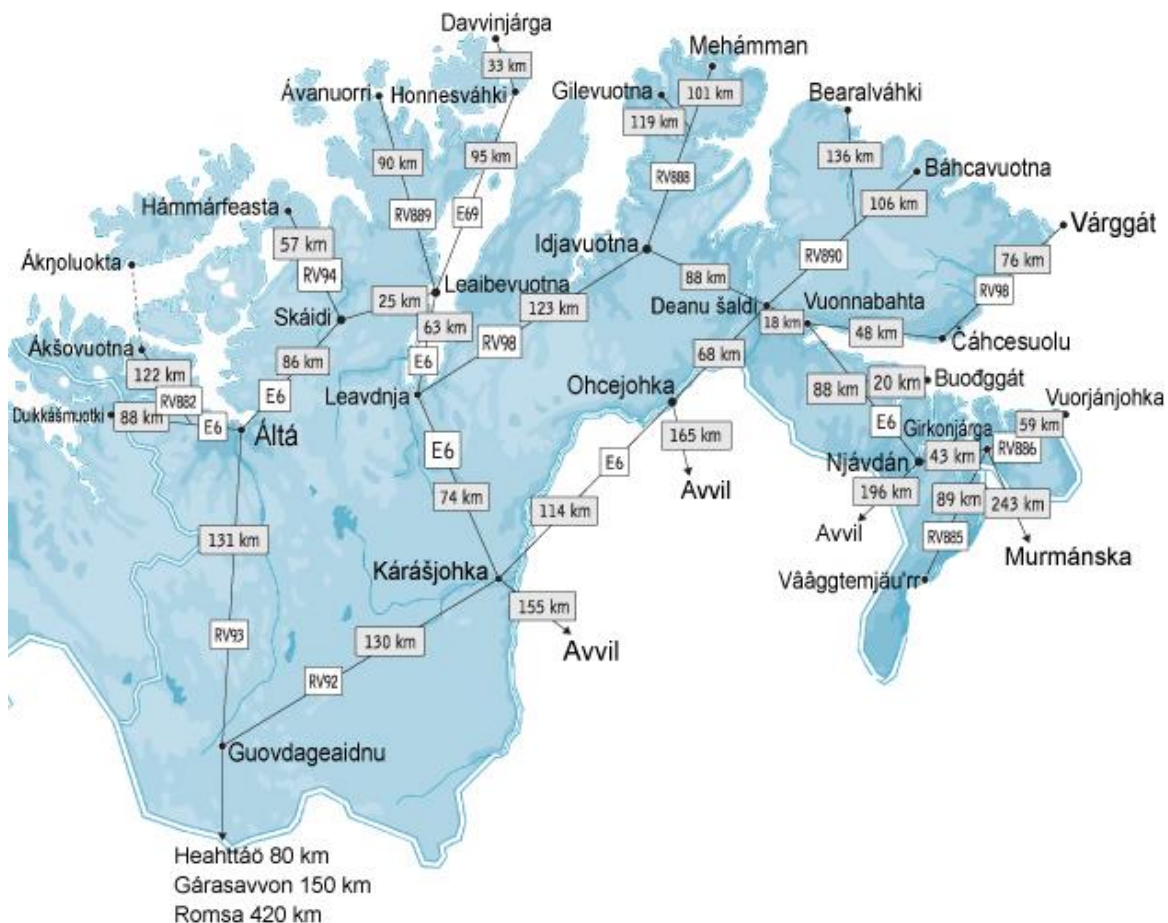
Pasient- og brukerombudet skal sørge for å gjøre ordningen kjent.

§ 8-8. *Forskrifter*

Departementet kan gi forskrifter til gjennomføring og utfylling av bestemmelsene om pasient- og brukerombud.

Jahkedieđáhus 2020 Finnmárku

Veršuvdna dárogillii ja sámegilli

Ovdasátni: 2020 jahkediđáhhus

Jahki 2020 lea leamaš “earálágan-jahki” maiddá pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeddjiide. Koronapandemiija garra ráddjejumit sihke sosiálalaččat ja fysalaččat leat čuohcan midjiide buohkaide. Mii geat bargat Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddjis Finnmárkkus leat leamaš ollu ruovttukantuvrras ja eanaš gulahallan pasieanttaiguin ja oapmahaččaiguin telefonna bokte, ja mis leat leamaš elektronalaš čoahkkimat singuin geaiguin ovttasbargat.

Doaimmaidet nu mo dábálaš gitta njukčamánu 12. b. 2020, ja min klieanttat sáhtte galledit min kantuvrras, ja mii sáhtiimet mannat galledit sin geat dárbbášedje ahte bođiimet sin geahčai.

Pandemiija lea dagahan ahte hui ollu pasieanttat ain vurdet oažžut divššu spesialistadearvašvuodabálvalusas, divššut leat maŋnonan ja diimmut leat bissehuvvon. Dearvašvuodabálvalus lea lasihan resurssaid vai gerget buot diimmuiguin mat leat maŋiduvvon, ja dát diehtelasat ádjána veahá. Áittardeaddji lea fuolastuvvan daid pasieanttaid ovddas geain leat duođalaš givssit ja buozalmasvuohka mii vearrána. Danne leat mii mángii leamaš medias ávžžuhan dihte pasieanttaid váldit oktavuoda dearvašvuodabálvalusain dahje minguin jus sis lea nu.

Golgotmánánu 1. b. 2020 fárreheimmet iežamet kantuvrra lanjaide guovdu Hámmárfeastta gávpotguovddáža, namalassii Sjøgata 9:i Nissen gávpeguovddáži. Dalle sáhtiimet sávvat buresbohtima iežamet klieanttaide ja ovttasbargoguimmiide ođđa ja universálalaččat hábmejuvvon lanjaide. Dát lei juoga man sihke min klieanttat ja mii leimmet guhká vuordán. Min lanjat leat 4. gearddis ja álbmot sáhtta dál bohtit min lusa sihke gávpeguovddáža heaissaid ja olgouvssaid bokte sihke Sjøgatas ja Storgatas.

Danin go dál ain leat ráddjejumit čoahkkimiid dáfus, fertejit min klieanttat dahkat šiehtadusaid minguin telefonna dahje e-poastta bokte ovdal dat vejolaččat sáhtta čadahuvvot. Pandemiija lea dagahan ahte mii eanaš fertet veahkehit min klieanttaid telefonna bokte, ja dat ii leat álo buoremus čoavddus. Olugat háliidit deaivvadit minguin ja mii sávvat ahte mii sáhttit dan fargga dahkat.

Mii Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddjis mátkkoštat dábálaččat oalle ollu čoahkkimiidda servviiguin, beroštusorganisašuvnnaiguin, klieanttaiguin ja oapmahaččaiguin ja dieđusge maid dearvašvuodabálvalusaiguin miehtá Finnmárkkku. Dalán go pandemiija lea min gieđas, de mii joatkit dainna.

Jahkediđáhussii leat čállán áittardeaddji doaimmaid ja statistihka mas leat sivat manne olbmot leat váldán minguin oktavuoda. Dát leat biddjon kategoriijaide fáddán ja sivvan, ja mii leat válljen ovdanbuktit muhttin ovdamearkkaid maid leat anonymiseren. Leat ain suorggit dearvašvuodabálvalusas main ferte buoridit kvalitehta. Áittardeaddji háliida áinnas veahkehit dan dahkat.

Návddaš lohkama.

Dearvvuođat Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddjis Romssas ja Finnmárkkus
Hámmárfeasta kantuvra

Neeth Elisabeth Eriksen

Sisdoallu:	21
Ovdasátni	19
1.0 Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji doaimmat	22
1.2 Doaibmadilit	24
2.0 Oktavuodáváldimiid ja gažaldagaid lohku 2018:s 2020 lohppii	25
2.1 Áššiid juohkin, váldokategoriija	25
2.2 Oktavuodáváldimat juhkkovuvvon iešguđetge buohcciviesuide manjimuš golbma jagi (2018, 2019, 2020)	25
3.0 Spesialistadearvvašvuodábálvalus	26
3.0 Váldoerenoamášsuorgi spesialistadearvvašvuodábálvalusa kategoriija	26
3.1 Vuollekategoriijat spesialistadearvvašvuodábálvalusas	26
4.0 Gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat	28
4.0 Váldoerenoamášsuorgi gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa	28
4.1 Vuollekategoriijat gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas	28
5.0 Covid 19	30
6.0 Sámi pasieanttaid vuoigatvuodát ja hástalusat	31
7.0 Gažaldagat	32
8.0 Pasieantavahát/váttisvuodát/Norgga Pasieantavahátbuhtadus (NPE)	32
9.0 Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji ávžžuhusat dearvvašvuodábálvalussii	33
Mildosat: Pasieanta- ja geavaheddjiidláhka kapihtal 8.	34
Jahkedieđáhus jorgaluvvon sámegillii lea mielddusin 2. Oasis	

1.0 Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji doaimmat

Finnmárkku Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji lea 01.02.21 rievddan nama Romssa ja Finnmárkku Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddjin, kantuvra Hámmárfeasta. Lea boadus regiovdnareformas. Áittardeaddjis mas lea kantuvra Hámmárfeasttas galgá ain leat Finnmárkkubuohcciviessu, UNN, Finnmárkku gielddat ja almmolaš bártne dearvvašvuođabálvalus váldoovddasvástádussan. Min klieanttaide ii rievdda miikkige duohtavuodas. Romssa ja Finnmárkku Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji galgá gokčat fylkka mii lea 48 637 km² stuoru, ja gos olbmot orrut bieđgguid stuorát ja unnit báikkiin. Fylkkas lea 18 gieldda, 6 dain gielddain lea gávpogat. Áittardeaddji Finnmárkkus galgá áimmahuššat dárui, sámi, kvena ja vierisgielat álbmoga.

Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji doaimma lea vuoigatvuođavuodđuduvvon láhkii Pasieanta- ja geavaheddjiidvuoigatvuođaid birra, suoidnemánu 2. b. 1999 kapihtal 8 ***Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji bargu lea áimmahuššat pasieantta ja geavaheaddji dárbbuid, beroštumiid ja riektesihkkarvuođa stáhtalaš spesialistadearvvašvuođabálvalusa, fylkkagielddalaš bártne dearvvašvuođabálvalusa ja gielddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusa ektui, ja buoridan dihte dáid bálvalusaid kvalitehta.***

Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji lea hálddahušlaččat čadnon Dearvvašvuođadirektoráhtii, mas lea áittardeaddjiortnega formála bargoadiovdasvástádus. Áittardeaddji doaimmaha doaimmastis iešheanaláččat ja sorjjasmeahttumat. Fálaldat lea nuvtá ja klieanttain lea vejolašvuohta leat anonyma. Lea vuosttašceahkkefálaldat ja klieanttat sáhttet váldit oktavuoda telefonna 78417240 dahje e-poastta bokte oážžut veahki.

Dán jagi lea lassánan áššit maid áittardeaddji lea gieđahallan, 415 áššečuolmma lea loktejuvvon. Áššit lea jeavddálaččat lassánan 2018 rájes. Áittardeaddji lea 2020:s bargan olles iežas mandáhtain. Dat mearkkaša sihke individuála áššemeannudeapmi mas ovttaskas pasieanta, geavaheaddji dahje oapmahaš oážžu veahki min kantuvrras. Dát dagaha ahte dearvvašvuođabálvalus oážžu ruovttoluottadieđuid áššiid birra bálvalusas mat eai doaimma doarvái bures. Juohke áidna ášši mii čalmmustahttojuvvo lea mielde čuvgehit dearvvašvuođaveahki mii ii leat doaimman doarvái bures, ja mii ferte buoriduvvot. Mihttu lea ahte kvalitehta galgá šaddat vel ain buoret. Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddjis lea leamaš unnán fysalaš čoahkkima 2020:s, muhto ollu digitála.

Koronapandemiija lea dagahan ollu rievdamii álbmoga dearvvašvuođafálaldagaide eastadan dihte njoammuma, ja dárbbalaš dearvvašvuođaveahki lea dieđusge leamaš vuoruhuvvon. Dát lea dagahan ahte

leat olugat geat vurdet divššu man dárbbasit. Maiddái riikka pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeddjiin leamaš beroštupmi dán áššečuolmmas, ja leat ovttasbargan riikaviidosáččat. Dákkár áššečuolmmat loktejuvvojit guovddášdásis jahkásaš oktasaš jahkedieđáhusas mii guoská buot áittardeaddjikantuvrraide miehtá riikka. Dás čilgejuvvojit iešguđetge áššečuolmmat mat gusket olles riikii. Dát almmuhuvvo bajit eiseválddiide oktanaga fylkkaid jahkedieđáhusain.

Mii sávvat ahte jahkedieđáhus sáhtta leat dehálaš oassin dasa ahte sihke Finnmárkku giełddalaš ja spesialistadearvvašvuodabálvalusa kvalitehta álelassii buoriduvvo.

Jahkedieđáhus addo buot instánssaide dearvvašvuodabálvalusas, ja Dearvvašvuodadirektoráhtii mas lea áittardeaddjiortnega hálldahuslaš ovdasvástáduš.

Áittardeaddji váldá vuostá buot áššiid gieđahallamii mat leat siskkobealde min mandáhta. Ovttaskasáššit gieđahallojit individuálalaččat ja leat jávohisvuoda geatnegahtton. Mis lea áššemeannudanvuogádat masa registreret buot áššiid, skánnet buot dokumeanttaid ja dokumenteret iežamet barggu. Dán vuogádagas ráhkaduvvo statistihkka fylkkaid mielde ja našunalalaččat.

Mii geahččalat leat nu unnán byrokráhtalaččat go vejolaš ja ahte mis lea jođánis áššemeannudeapmi. Muhttomín čovdit ášši telefodnaságastallama bokte. Áittardeaddjis fertejit formála áššit leat ortnegis dan bokte ahte pasieanta dahje oapmahaš addá midjiide válddi bargat áššiin. Dat lei vai bálvalusbáiki dahje - doaimmaheaddji galgá sáhttit addit midjiide daid dieđuid maid dárbbasat čalmustit ášši ja gieđahallat dan viidásat.

Áššiide mat leat eanet duođalaččat bidjat eanet áiggi ja geavahat iešguđetge lahkonanvugiid. Dát dahkko álo ovttas pasieanttain dahje oapmahaččain. Jus lea jearaldat váilevašvuodas dahje juoga mii lea fuolakeahttaí dearvvašvuodaveahkis, de sáddejuvvo váidda viidásat Romssa ja Finnmárkku Stáhtahálldašeaddjái, ovdalis Finnmárkku Fylkkamánii, gieđahallot ja čielggaduvvot. Stáhtahálldašeaddjis lea bearráigeahččanváldi buot dearvvašvuodaveahki ektui Romssas ja Finnmárkkus, ja áittardeaddji lea geatnegahtton dieđihit oktavuodaváldimiid birra go jerrojuvvo lea go dikšu leamaš dohkálaš.

Pasieantavahágiid oktavuodas sáddejuvvo ášši Norgga Pasieantavahátbuhtadussii-NPE:i árvoštallojuvvo, mii sáhttit veahkehit ja vuostáiváldit dávjá kopijja buot duođastusain. Nu sáhttit mii veahkehit pasieantta sihke čálalaččat ja njálmmálaččat gulahallat NPE:in.

Go leat áššit main mii árvoštallat ahte vuogádat ii doaimma nu mo galgá de mii sáhttit loktet daid áššiid alit dássái gos dat gieđahallojuvvojit prinsihpalaččat. Dát

leat áššečuolmmat mat dávjá gusket ollu pasieanttaide dahje oapmahaččaide, ja nu dain lea stuorra mearkkašupmi eambbosiidda.

Pasieanta- ja geavaheadjjiáittardeaddji galgá buori vuogi mielde geahččalit čoavdit riiddu gaskas klieantta ja dearvvašvuodabálvalusa, ja jus vejolaš de galget gávdnat buriid čovdosiid. Dehálaš mihttu lea ahte lea buorre luohhtevaš gaskavuohtha gaskal pasieantta ja dearvvašvuodabálvalusa. Deaivvadit pasieanttaiguin ja dearvvašvuodabálvalusain gudnevuollegašvuodain lea dehálaš oassi min barggus.

1.2 Doaimmadilit

Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji kantuvra lea Hámmárfeasta gávpotguovddážiis. Mii leat fárren ođđa lanjaide 2020 čavčča ja leat dál Nissensenteris, Sjøgata 9:s, 4. gearddis. Kantuvrras leat golbma bargi 100 % virggis 01.01.20, ja bargit leat pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji Mette Elisabeth Eriksen, ráđđeaddi Irene Skjeldnes ja seniorráđđeaddi Odd Oskarsen. Kantuvrras lea gelbbolašvuohtha sihke dearvvašvuodas ja juridihkas. Mii sávvat ja oaivvildat ahte dát fágagelbbolašvuohtha galgá gokčat dan mandáhta mii lea addon Áittardeaddjái pasieanta- ja geavaheddjiidlága bokte.

Kantuvrras leat čuovvovaš rahpanáiggat, dii. 08.00-15.45 dálvet, ja 08.00-15.00 geasset. Klieanttat sáhttet riŋget midjiide árgabeivviid dii. 09.00-15.00 dálvet, ja 09.00-14.30 geasset. Min sáhtá maid olahit e-poastta bokte.

Oktavuodaváldimiid ja gažaldagaid lohku 2018:s 2020 lohppii

Jahki 2020 lea leamaš erenoamáš jahki, maiddá mis Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddjis leat leamaš eanet áššit vaikke vel dearvvašvuodabálvalusas leat addojuvvon unnit divššut, ja ollu pasieanttat leat biddjon vuordinlistui.

2018 rájes lea áittardeaddji jeavddálaččat ožžon eanet áššiid. Muhttin oassi oktavuodaváldimiin leat jearaldagat, leat olugat geat riŋgejit go dárbbášit rávvagiid ja bagadallama váttis dilálašvuodas. Koronajahki lea leamaš erenoamáš pasieanttaide ja oapmahaččaide, lea leamaš ollu vuordináigi, galledanráddjehusat oapmahaččaide, Oarje Finnmárkkus lea buohcciviessu leamaš gitta muhttin áigodaga ja lea leamaš ollu eahpesihkkarvuohtha. Pasieanttat leat leamaš gierdevaččat ja sii leat čájehan áddejumi, ja muhttimat leat muitalan ahte leat ieža ballan njoammuduvvot jus galggašit čállojuvot sisa dahje fitnat fástadoaktára luhtte.

Ain leat ollu pasieanttat geat ovdanbuktet iežaset ášši váilevaš kvalitehta dáfus divššus, go divššus ja čuovvuleamis leamaš váili, ja váilevaš dahje heajos gulahallama dáfus. Árvusatnin, olmmošlašvuohtha, áddejupmi pasieantta dillái ja

áigái lea čielgasit guovddážiis álo go galgá dikšut pasieanttaid. Ollu dearvvašvuodabargit leat čeahpit dása, muhto áigi ja buorre bagadallan sáhtta leat váilevaš muhttin pasieantaoktavuođain. Dát dávjá dagaha ahte lea heajos ja váttis gulahallan, mii fas dagaha heajos ipmárdusa das maid pasieanttat dárbbasit. Leat ollu pasieanttat geat reagerejit dasa.

Dás vuolábealde lea oppalašgeahčastat muhttin konkrehta ovdamearkkaiguin mas oainnát makkár sivat olbmui leat leamaš váldit oktavuođa áittardeddiin.

2.0 Oktavuođaváldimiid ja gažaldagaid lohku 2018:s 2020 lohppii

2018	358
2019	385
2020	429

Vuodđobáiki oktavuođaváldimat

64 % oktavuođaváldimiin leat spesialistadearvvašvuodabálvalusa birra
 36 % oktavuođaváldimiin leat gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa birra

Sivat oktavuođaváldimiidda:

69 % oktavuođaváldimiin leat bálvalusaddosiid birra
 21 % oktavuođaváldimiin leat vuogádat- ja áššemeannudeami birra
 10 % oktavuođaváldimiin leat vuoigatvuodaid birra

2.1 Áššiid juohkkin, váldokategoriija

Spesialistadearvvašvuodabálvalus	194 ášši
Gielddalaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusat	153 ášši
Gažaldagat	82 ášši

2.2 Oktavuođaváldimat juhkkovuvvon iešguđetge buohcciviesuide maŋimuš golbma jagi (2018, 2019, 2020)

	2018	2019	2020
Finnmárkku Dearvvašvuoha, Klinihkka Hámmárfeasta	75	79	84
Finnmárkku Dearvvašvuoha, Klinihkka Girkonjarga	27	24	27
Davvi-Norgga Universitehtabuohcciviessu	29	50	48
Eará buohcciviesut	16	7	9

3.0 Váldoerenoamášsuorgi spesialistadearvvašvuodábálvalusa kategoriija (badjel 5)

Kirurgiija	86
Psykalaš dearvvašvuodasuddjen	29
Sis-medisiidna	13
Oppalaš bálvalusat	15
Nevrologiija	5
Riegádahttinveahkki/nissondávddat	10
Beallje-/njunne-/čottadávddat	5
Čalbmedávddat	6
Leasmedávddat	5
Onkologiija	6

3.1 Vuollekategoriijat dearvvašvuodábálvalusas (badjel 5):

Ortopedalaš kirurgiija	33
Psykalaš dearvvašvuodasuddjen rávisolbmot	27
Buhcciidfievrriidapmi	11
Oppalaš kirurgiija	20
Gastroenterologalaš kirurgiija	10
Nevrologiija	5
Psykalaš dearvvašvuodasuddjen mánáide ja nuoraide (BUP)	6
Beallje-/njunne-/čottadávddat	5
Čalbmedávddat	6
Urologiija	5
Leasmedávddat	5
Obstetriikka	6
Čižže- ja endokriidna kirurgiija	5

Kategoriija kirurgiija:

2020:s váldui oktavuoha 84 gearde kirurgiija hárrái. Kategoriijii gullet earret eará ortopedalaš kirurgiija, oppalaš kirurgiija, gastroenterologalaš kirurgiija, nevrokirurgiija, plastihkkakirurgiija, varrasuotnakirurgiija, thoraxkirurgiija, oalul- ja ámadadjokirurgiija ja mánáidkirurgiija.

Váidagat leat dáid áššiid birra: biehttaleapmi, dikšodoaibmabijut, go bálvalusa massá dahje dat geahpeduvvo, diagnosa bidjan, iežasmávssut, čujuheapmi, diehtujuohkin, journálačállin, dálkkodeapmi, fuolalaš veahkki, čuovvuleapmi, personsuodjalus, rutiinnat, olggosčáliheapmi ja vuordináigi.

Kategoriija psykalaš dearvvašvuodasuddjen:

2020:s válđui oktavuohđa 29 geardde psykalaš dearvvašvuodasuddjema hárrái. Kategoriijii gullá psykalaš dearvvašvuodasuddjen mánáide ja rávisolbmuide. Váidagat leat dáid áššiid birra: dikšodoaibmabijut, go bálvalusa massá dahje dat geahpeduvvo, dálkkodeapmi, diagnosa bidjan, čujuheapmi, journála, čuovvuleapmi ja láhtten.

Kategoriija Sis-mediisiidna:

2020:s válđui oktavuohđa 13 geardde sis-mediisiinna hárrái. Kategoriijii gullet varradávddat, dialiisa, endokrinologijija, suolbmudandávddat, geriatriija, váibmodávddat, infekšuvdnamedisiidna ja geahpesdávddat. Váidagat leat dáid áššiid birra: biehttaleapmi, dikšodoaibmabijut, diehtujuohkin, diagnosa bidjan, láhtten, rutiinnat ja siskkáldas ovttasbargu.

Kategoriija Oppalaš bálvalusat/fievrrideapmi:

2020:s válđui oktavuohđa 15 geardde oppalaš bálvalusaid/fievrridemiid hárrái. Kategoriijii gullet buhcciidfievrrideapmi (Pasieantamátkkit), AMK/ambulánsa ja AMK-guovddáš. Váidagat leat dáid áššiid birra: biehttaleami váidin, dikšodoaibmabijut, iežasmávssut/ruhtadanjearaldagat, dálkkodeapmi, fuolalaš veahkki, čuovvuleapmi, rutiinnat ja olggosčáliheapmi.

Kategoriija Nevrologiija:

2020:s válđui oktavuohđa 5 geardde nevrologiija hárrái. Kategoriijii gullet nevrologalaš váttut/bákčasat ja kirurgalaš čuohtadeamit. Váidagat leat dáid áššiid birra: diagnosa bidjan, bálvalusa hivvodat, dikšodoaibmabijut ja olggosčáliheapmi.

Kategoriija Riegádahttinveahkki/nissondávddat

2020 válđui oktavuohđa 9 geardde riegádahttinveahki/nissondávddaid hárrái. Kategoriijii gullet goanstasahkkeheapmi, ohkemedisiidna, oppalaš gynekologiija, gynekologalaš onkologiija ja obstetriikka. Váidagat leat dáid áššiid birra: go bálvalusa massá dahje dat geahpeduvvo, dikšodoaibmabijut, fuolahalaš veahkki ja iežasmávssut.

Kategoriija Beallje-njunne-čottadávddat

2020:s válđui oktavuohđa 5 geardde beallje-njunne-čottadávddaid hárrái. Kategoriijii gullet dávddat/givssit beljiin/njunis dahje čoddagis. Váidagat leat dáid áššiid birra: dikšu áigemeari siste, dikšodoaibmabijut, diehtujuohkin ja čuovvuleapmi.

Kategoriija Leasmedávddat

2020:s válđui oktavuohđa 5 geardde leasmedávddaid hárrái. Kategoriijii gullet leasmedávddat. Váidagat leat dáid áššiid birra: dálkkodeapmi ja diagnosa bidjan.

Kategoriija Onkologiija

2020:s váldui oktavuoha 6 gearde onkologiija hárrái. Kategoriijii gullet maid borasdávdat.

Váidagat leat dáid áššiid birra: dikšunáigi, árvolašvuoha bálvalusfálaldagain, siskkáldas ovttasbargu ja dálkcodeapmi.

Ovdamearkkat spesialistadearvvašvuoda oktavuodaváldimiin:

- 1) *Klieanta hávváduvvui ja galggai rievtti mielde sáddejuvvot guovllubuoheccivissui čuohepaduvvot, muhto Covid 19 geažil dikšojuvvui ja čuohepaduvvui klieanta báikkálaš buohecciviesus. Ráđđádallojuvvui spesialisttain guovllubuohecciviesus guhte čilgii mo galggai čađahit čuohepadeami. Dát ii čuovvulahttojuvvon ja pasientii geavai vahát. Čájuhuvvui ahte lea bastevaš vahát ja klieanta lea sádden iežas ášši Norgga Pasieantavahátbuhtadussii árvoštallot.*
- 2) *Oapmahaš ringe iežas beallalačča ovddas geasa šadde stuorra givssit maŋŋá čuohepadeami. Ášši sáddejuvvui Romssa ja Finnmárkku fylkkamánnii, doppe dahkkui mearrádus ahte divššus lei váili. Soai válddiiga oktavuoda go háliideigga dieđuid Norgga Pasieantavahátbuhtadusa birra. Mii rávviimet ja bagadalaimet, ja sáddiimet sudnuide vahátdieđihanskovi.*
- 3) *Pasieanta váldá oktavuoda go ii leat ožžon ADHD-čielggadusa, dálkcodeami iige divššu. Mii rávvet ja bagadat maid pasieanta galgá dahkat vai oažžu dan veahki maid dárbaša.*
- 4) *Pasieanta váldá oktavuoda go leat váttisvuodát oažžut viidásat čuovvuleami ja diimmuid VPP:s. Pasieanta geahččalii mángii oažžut oktavuoda, muhto ii lihkestuvvan. Mii válddiimet oktavuoda VPP:in ja ášši ordnašuvai ja pasieanta oaččui diimmu.*

4.0 Váldoerenoamášsuorgi gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalus (badjel 5)

Čielggadeapmi, diagnosa bidjan ja dikšu	66
Eará dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat	56
Veahkki lihkohisvuodaid ja eará fáhkkatlaš dilálašvuodaid oktavuodas	13

4.1 Vuollekategoriijat gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusas (badjel 5)

Fástadoavttir	66
Dearvvašvuodabálvalusat ruovttus	13
Buhcciidruoktu	20
Psykalaš dearvvašvuodasuddjen gielddas	7
Doavttirfákta	12
Áigeráddjejuvvon orrun institušuvnnas	9

Kategoriija Čielggadeapmi, diagnosa bidjan ja dikšu:

2020:s válđui oktavuoha 66 geardde dán kategoriija hárrái (eanaš váidagat fástadoaktáriid ektui.) Kategoriijii gullet fástadoavttir, doavtterfákta, giddagasdearvvašvuodabálvalus ja buhcciidfievrrideapmi.

Váidagat leat dáid áššiid birra: biehttaleapmi, dikšodoaibmabijut, go bálvalusa massá dahje dat geahpeduvvo, diagnosa bidjan, iežasmávssut/ruhtadanjearaldagat, čujuheapmi, journálačállin, dálkkodeapmi, čuovvuleapmi, personsuodjalus ja beasatlašvuoha.

Kategoriija eará dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusat:

2020:s válđui oktavuoha 56 geardde dán suorggi hárrái. Kategoriijii gullet dudden, mánáidruoktu, ruoktu sidjiide geat rahčet, ieštivrenveahkki, beaivefálaldat, birrajándor fuolahusásahus, gárrenmirkosorjavaš, dearvvašvuodabálvalusat ruovttus, fuolahusruoktu, fuolahusbálká, praktihkalaš veahkki ja oahpahallan ja rávven/bagadallan, doarjjaolmmoš, buhcciidruoktu, áiggi dáfus ráddjejuvvon orrun ásahusas.

Váidagat leat dáid áššiid birra: ákkastalan, dikšodoaibmabijut, go bálvalusaid massá dahje dat geahpeduvvojit, bággonjuolggadusaid rihkkon, iežasmávssut/ruhtadanjearaldagat, diehtujuohkin, gulahallan/giella, váilevaš bálvalusjuohkin – biehttaleapmi, váilevaš mearrádusat, dálkkodeapmi, mielváikkuheapmi, bálvalusaid hivvodat, fuolalaš veahkki, láhtten, orrungielddaid ovddasvástáduš, personsuodjalus ja rutiinnat.

Kategoriija veahkki lihkohisvuodaid ja eará fáhkkatlaš dilálašvuodaid oktavuodas

2020:s válđui oktavuoha 12 geardde dán suorggi hárrái. Kategoriijii gullá doavttirfákta ja fáhkkatlaš veahkki -jándorrun.

Váidagat leat dáid áššiid birra: dikšodoaibmabijut, diagnosa bidjan, gulahallan/giella, dálkkodeapmi, fuolalaš veahkki, čuovvuleapmi ja rutiinnat.

Kategoriija Psykalaš dearvvašvuodabargu gielddain

2020:s válđui oktavuoha 7 geardde dán suorggi hárrái. Kategoriijii gullet psykalaš dearvvašvuodadoaimmat ja gárrendilledikšu.

Váidagat leat dáid áššiid birra: dikšodoaibmabijut, diagnosa bidjan, čujuheapmi, dálkkodeapmi, čujuheapmi, láhtten ja beasatlašvuoha.

Ovdamearkkat oktavuodaváldimiin Gielddalaš dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaid hárrái:

- 1) *Pasieanta váldá oktavuoda go lea ožžon váilevaš veahki ja čuovvuleami fástadoaktáris. Háliida lonuhit fástadoaktára ja mii muitalat pasientii mo dan sáhtá dahkat.*
- 2) *Pasieantas lei diibmu fástadoaktára luhtte oažžun dihte čujuheami spesialistadearvvašvuodabálvalussii. Doavttir muitališgodii iežas váttisvuodaid ja eará áššiid birra mat eai gullan pasientii, muhto doaktárii. Pasieantta mielas ii lean doavttir profeššunealla ja háliidii moaitit dán dáhpáhusa. Mii rávviimet ja bagadalaimet pasieantta mo galgá sáddet moaitaga.*

- 3) *Geavaheaddji válddii oktavuoda go háliidii alcces eanet assistentadiimmuid go son orru okto ja čohkká juvlastuolus. Geavaheaddji lei ožžon dušše moadde diimmu vahkkui, ja oaivvildii dat lei menddo unnán su veahkkedárbbuid ektui. Gielddas galggai leat čeahkkin ášši birra ja mii rávviiimet ja bagadalaimet geavaheaddji.*
- 4) *Oapmahaš válddii oktavuoda iežas váhnemiid ovddas geat orruba buhcciidruovttus. Oaivvildii ahte soai eaba beassan leat aktiiva, lei heajos borramuš ja ollu bargit ledje vierisgielagat. Šiehtaimet oapmahaččain ahte mii galggaimet dán ášši loktet oppalaš dásis buhcciidruovttuin.*
- 5) *Oapmahaš válddii oktavuoda go okta su lagamusain gahčai ja sakka bávččagahtii spirraliid. Bákčasat vearránedje ja sii manne doavttirfáktii. Doavttirfávttá doavttir gulahalai doaktáriin mas lei fákta buohcciviesus, muhto ii dahkkon mihkige eará. Pasieanta sáddejuvvui ruoktut bávččasváidudahtti dálkasiiguin. Bákčasat vearránedje ahte vearránedje ja loahpas vižžojuvvui pasieanta buohccibiillain ruovttus. Váldojuvvui røntgen ja čájehuvvui ahte čoarbbealdákti lei doddjon. Pasieanta čuohtaduvvui, muhto oapmahaš háliidii mañit áiggis moaitit go vuorrasat olmmoš fertii garra bákčasiiguin birget measta vahku. Mii rávviiimet ja bagadalaimet mo sii galge dán ášši moaitit.*

5.0 Covid 19

Ođđa kategorija Covid 19-virusa, mii leavvagođii Norggas 2020 njukčamánu, geažil. Oaččuimet oktiibuot 34 ášši mat gulle Covid 19:i spesialista- ja gielddalašdearvvašvuoda bálvalusas.

Váidagat leat dáid áššiid birra: biehttaleapmi, dikšu áigemeari siste, dikšodoaibmabijut, go bálvalusaid massá dahje dat geahpeduvvot, journálačállin, gulahallan/giella, dálkkodeapmi, čuohtvuleapmi, rutiinnat, áššemeannudeapmi, beasatlašvuolta, olggosčáliheapmi ja vuordináigi.

Ovdamearkkat Covid 19 oktavuodaváldimiin:

- 1) *Oapmahaš ringe iežas beallalačča ovddas geasa lea addon sadi dikšobáikái Østlandetis. Ledje ringen ja addán dieđu ahte ii oktage davábealde Troandima sáhtán boahit orrut doppe covid 19-dilálašvuoda geažil. Ávžžuhuvvui moaitit dán, go dákkár dikšobáiki ii gávdno Davvi-regiovnna, ja buohkain Norggas lea seamma vuoigatvuolta oážžut divššu.*
- 2) *Oapmahaš váldá oktavuoda go leat rievddan galledannjuolggadusaid fuolahusvisttiin gos eai leat bargit. Ássiin lei dušše lohpi oážžut guokte guossi, ja ii guhkit go ovttá diimmu. Seainnis lei listu masa galggai čállit goas boahá ja goas manná, ja nama ja diibmomeari. Mii válddiimet oktavuoda gieldda jođihemiin, ášši čuohtvulahttui ja njuolggadusat váldojuvvojede eret.*
- 3) *Pasieanta válddii oktavuoda go su diibmu guorahallat borasdávdda lei heaittihuvvon, eaige sii sáhtán muitalit goas son sáhtii oážžut ođđa diimmu. Mii válddiimet oktavuoda ossodagain ja sii galge ordnet ášši nu ahte pasieanta ii dárbbášan vuordit guhká oážžut diimmu.*
- 4) *Oapmahaš válddii oktavuoda go gildojuvvui ahte lagamusat ledje pasieanttaid luhtte terminálamuttus, sin mañimuš áiggis. Muijaluvvui ahte pasieanttat ledje jápmán oapmahaččaid haga Covid 19-dilálašvuoda geažil. Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji iskkai dán, ja muitaluvvui ahte lea pasieanttaid vuoigatvuolta ahte oapmahaččat lean sin luhtte, juoba okta ain hávális.*

6.0 Sámi pasieanttaid vuoigatvuođat ja hástalusat

Finnmárkku Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddjis leat sápmelaččaid hástalusat go deaivvadit dearvvašvuođabálvalusain guovddážis. Ain váilo sámi giella ja kulturgelbbolašvuođa Finnmarkku dearvvašvuođabálvalusas. Lea dahkkon ollu buoridan dihte dán fáldaga, muhto eat leat vel joksán mihttu. Áittardeaddji lea ovttas dearvvašvuođadirektoráhtain vuolgahan álggahanprošeavtta bargjoavkkuin mas leat oassálastit sámi fága- ja dutkanbirrasiin dagahit buoret áittardeaddjibálvalusa sámi álbmogii. Mii Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddjis Hámmárfeasta kantuvrras háliidat virgádit sámi ráđdeaddi gii sáhtášii veahkehit dáinna bargguin. Dássáži ii leat dát vel lihkestuvvan. Virgi mii galgai leat pilohta 2 jagi lea viidát almmuhuvvon guktii, eatge leat lihkestuvvan virgádit geange. Danne mii sávvat ahte dát sáhtá šaddan bastevaš virgin boahteáiggis, ja ahte dán dehálaš doibmii juolluduvvo ruhta.

Finnmárkku Áittardeaddji lea mánga jagi bargan sámi pasieanttaid hástalusain. Eanaš bargit dearvvašvuođabálvalusas eai hála sámegea, ja ferte geavahuvvot dulka juogo digitálalaččat, telefonna bokte ahte dulka lea sajis. Dáppe sáhttet leat stuorra giellaváttisvuođat, ja buozalmasvuohta dieđusge váikkuha dilálašvuohtii. Dalle lea stuorra dárbu beassat gulahallat iežas eatnigillii. Dalle lea dehálaš ahte geavaha dulkka dahje vel buoret ahte leat dearvvašvuođabargit geat máhttet sámegea. Erenoamážit lea dát mearkkašahtti dearvvašvuođabargiide, nu ahte sii áddejit su gii lea buozas ja sáhttet addit rivttes divššu.

Illuda ahte ođđajagimánu 2021 álggahuvvui sierra sámi buohccidivššároahppu Guovdageidnu. Buohccidivššároahpu lea dehálaš lávki sámi pasieanttaid ovdii. Oahpus lea sámi kultuvra guovddážis ja leat sámegea studeanttat. Leat álgán 12 studeantta. Áittardeaddji sávvá ahte dearvvašvuođabálvalus ja oahpusásahusat jotket oahpahit sihke doaktáriid, buohccidivššáriid ja sámi dearvvašvuođabargiid.

Nu mo dál lea, de leat mis lágat mat galget sihkkarastit ahte sámi pasieanta sáhtá geavahit sámegea dulkka go lea dárbu ja sus lea riekti hállat iežas gea, muhto lea go nu? . Leat olugat geat dadjet ahte dát ii doala deaivása, dulkageavaheapmi ja áddejupmi sámi gea ja kultuvrras orru leamen váilevaš dearvvašvuođabargiid gaskkas.

Dáidá leat baicce nu ahte leat dárogieat bargit geat dárbašit dulkka áddet dan sámi pasieantta.

Máhttu ja dihtomielalašvuohta kultuvrra, gea ja dulkageavaheami birra ferte čalmmustahttot olles dearvvašvuođabálvalusas. Erenoamážit fáhkkaččat buohcciviesossisačáliheamiid oktavuodas lea stuorra dárbu, dalle ii leat leamaš áigi plánet. Hállat dulkain oktii beaivái go lea dárbu dadjet jo birra jándora, lea váttis. Oapmahaččat leat headástuvvan go eai sáhte sisačálihuovvot ovttas

pasieanttain, ja dárogielat dearvvašvuođabargiin sáhtta leat dakkár ipmárdus ahte pasieanta ádde dárogiela doarvái bures ja oaivvildit ahte ii leat dárbu ahte dulka geavahuvvo dávjá. Oapmahaččat ges muitalit ahte pasieanta duohtavuodas lea ádden hui unnán.

Diehttelasat šaddá maid váttis addit rivttes máhcaheami dili ja symptomaid birra go ii leat oktasaš giella, lea vealtameahtun dehálaš ahte dearvvašvuođabargit ožžot dán máhcaheami pasieanttain. Pasieantta vuoigatvuohta váikkuhit dikšui iige vuhtiiváldo go sus ii leat vejolašvuohta gaskkustit iežas oaiviliid.

Mii áittardeaddjis bargat dáid áššečuolmmaiguin ja áigut joatkit bargguin buoridit fáldalaga sámi álbmogii. Mii ávžžuhat sin geat dárbbášit dan váldit oktavuoda.

7.0 Gažaldagat ja oktavuodaváldimat mat eai gula mandáhtii

2020 oaččuimet 82 gažaldaga, ja 6 oktavuodaváldima mat eai gula min mandáhtii. Dát oktavuodaváldimat eai registrerejuvvo áššin, muhto pasieanttat/oapmahaččat ožžot rávvagiid/bagadallama dan birra man jerret. Muhttin gažaldagat eai gula min mandáhtii, nu mo omd. NAV-áššit ja Veahkkeávnnašguovddáža veahkkeávdnasiid birra. Muhttin ovdamearkkat oktavuodaváldimiin sáhtta leat ahte sii jerret telefodnanummara buohccivissui/pasientamátkkiide jna, jearaldagat váiddaortnegiid birra nu mo Norgga Pasieantavahátbuhtadus birra, oažžut advokáhta gokčojuvvot, friddja riekteveahkki, mátkegoluid gokčan, friddja buohcciviessoválljen, pasieantavuoigatvuođat, lonuhit fástadoaktára ja eará jearaldagat mat gusket vuoigatvuođaide. Sii geat rinnejit midjiide sáhttet friddja válljet leat anonyma go váldet minguin oktavuoda.

8.0 Pasieantavahát/váttisvuođat/Norgga

Pasieantavahátbuhtadus/Fylkkamánni

Eanaš divššut ja čuohpadeamit dáhpáhuvvet stuorra váttisvuođaid haga. Goitge eai mana buot čuohpadeamit nu mo ledje plánejuvvon ja muhttin pasieanttat vásihit vahágiid ja váttisvuođaid. Dát fas dagahit guhkit ja gáibideaddji buozalmasvuođa. Muhttomín oaivvildit pasieanttat ahte dikšu ii leat leamaš doarvái buorre dahje ahte leamaš njulgestaga boastut, ja ahte eai leat ožžon doarvái diehtujuhkima váttisvuođa váraid birra ovddal gihtii. Oassi dán pasieanttain bohtet min lusa, ja mii veahkehat sin váiddaáššiiguin Norgga Vahátbuhtadussii (NPE). Oažžut iežas ášši gieđahallot NPE:s lea nuvtá, ja pasieanttat ožžot áššálaš objektiivva árvvoštallama divššus mii lea addon. Olusat leat duđavaččat justa dáinna vaikke vel eai álo oačču ge ruđalaš buhtadusa. Pasieanttat mearridit ieža háliidit go sáddet iežaset ášši NPE:i. Mii veahkehat hábmet vahátčilgehusaid, oaiviladdimiid áššečehpiid cealkámušaide ja cealkámušaid dikšunbáikkis. Muhttomín veahkehat mii maiddá váldit go leat ožžon biehttaleami NPE:s. 2020:s veahkeheimmet mii 21 pasieantta sáddet iežaset ášši NPE:i. Dasa lassín ávžžuhat mii mángasa rávvagiid ja bagadallama bokte ieža sáddet ášši. Lea oalle álki sáddet elektrovnnalaš skovi bokte man

gávdná NPE neahtasiidduin. Mii bagadallat buohkaid geat bivdet veahki dán skovi deavdit.

Daid oktavuodain gos leamaš dáhpáhusat mat ledje nu duođalaččat ahte Stáhtahálddaheaddji berre árvvoštallat áššiid, sáddet mii daid viidásat sidjiide. Go váidojuvvon instánsa ii vástit reive man áittardeaddji lea sádden de sáddet mii dasa lassin ášši viidásat. Lága bokte leat sii geatnegahtton vástidit áittardeaddjái váiddaáššiid oktavuodas.

2020:s lei mis oktavuodda Romssa ja Finnmárkku Stáhtahálddašeddjiin 16 áššis mas lei sáhka ahte dearvvašvuodabálvalus ii lean doaibman ja masa váidojuvvon instánsa ii lean vástidan.

9.0 Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji ávžžuhusat dearvvašvuodabálvalussii

- 1) Ain joatkit barggu addit pasieanttaide oadjebas dearvvašvuodafálaldaga pandemija áiggi
- 2) Spesialistadearvvašvuodda ferte beaktilit bargat viidásat vai pasieanttat geat leat vuordinlisttuin ožžot divššu
- 3) Joatkit barggu “buriid pasieantamannolagaiguin” gaskal spesialistadearvvašvuodda ja gielddaid
- 4) Váldit vuhtii daid máhcahemiid mat bohtet sihke njuolga pasieanttain ja pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddjis, ja geavahit daid aktiivvalaččat kvaliteahttabarggus
- 5) Ahte spesialistadearvvašvuodabálvalus lea doaimmalaš ja čielggada mainna pasieanta giksašuvvá nu ahte sii ožžot diagnosa ja nu maiddá rivttes divššu. Daid pasieanttain geaidda ii čielggaduvvo mii lea boastut, ferte leat plána mas čuožžu mii galgá dáhpáhuvvat viidásat go leat čálihuvvon olggos
- 6) Fástadoaktáris ferte leat áigi juohke pasientii, nu ahte pasieantta vuogiatvuodda gullot ja mielváikkuhit duohtan dahkko, ja vai sáhtta fuomášit dávdda nu jođánit go vejolaš
- 7) Ahte sámi pasieanttain lea vejolašvuodda geavahit iežaset giela dan bokte ahte dulkonbálvalusat geavahuvvojit aktiivvalaččat dearvvašvuodabálvalusas, ja ahte bargit ožžot oahpahusa sámi kulturáddejumis ja gielas
- 8) Gielddalaš psykiatriijafálaldat ferte nannejuvvot eanet fuolahusásodagaiguin gos leat bargit birrajándora

Mildosat

Láhka Pasieanta- ja geavaheddjiidvuoigatvuođaid birra (Pasieanta- ja geavaheddjiidláhka)

Bajilčála lea rievdan [lágas 22. borg. 2008 nr. 74](#) (ikr. čakč. 1. b. 2009. [res.](#) mielde [borg. 21. b. 2009 nr. 1102](#)).

§ 8-1. *Ulbmil*

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji bargu lea áimmahuššat pasieantta ja geavaheaddji dárbbuid, beroštumiid ja riektasihkarvuođa stáhtalaš spesialistadearvvašvuođabálvalusa, fylkkalaš bálnedearvvašvuođabálvalusa ja gielddalaš dearvvašvuođa- ja fuolahusbálvalusa ektui, ja buoridan dihte dáid bálvalusaid kvaliteahta.

§ 8-2. *Bargoviidodat ja ortnega ovddasvástádus*

Stáhta galgá fuolahit ahte juohke fylkkas lea pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji. Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji bargoviidodahkii gullet stáhta spesialistadearvvasvuođabálvalusat, fylkkagielddalaš bálnedearvvašvuođabálvalusat ja gielddalaš dearvvasvuođa- ja sosiálabálvalusat.

Ovttá dáin pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeddjiin galgá leat koordinerejeaddji rolla buot áittardeddjiid várás. Dát áittardeaddji galgá leat veahkkin ovdánahttit oktasaš bargovuogi, veahkehit daid eará áittardeddjiid systemáhtalaš gealbovdánahttimiin ja bagadallamiin, rávvvet ovttaskasáššiid oktavuodas, leat veahkkin oktasaš čovdosiidda ja áddejupmái prinsihpalaš áššiide ja čuovvut mielde daid iešguđetge pasieantajoavkkuid ja geavaheddjiid go bálvalusat juhkkjuvvojit.

Áittardeaddji galgá čađahit doaimmas iešheanaláččat ja sorjjasmeahttunit.

§ 8-3. *Riekti váldit oktavuoda pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeddjiin*

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji sáhtta váldit áššiid mat gusket diliide stáhtalaš spesialistadearvvasvuođabálvalusas, fylkkagielddalaš bálnedearvvašvuođabálvalusas ja gielddalaš dearvvasvuođa- ja sosiálabálvalusas, juogo go soames lea njálmmálaččat dahje čálalaččat váldán oktavuoda áittardeddjiin, dahje go áittardeaddji ieš dan vállje dahkat.

Juohkehaš sáhtta váldit oktavuoda pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeddjiin ja bivdit ášši meannuduvvot. Guhte váldá oktavuoda pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeddjiin, sus lea vuoigatvuohta leat anonyma.

§ 8-4. *Oktavuodaváldimiid meannudeapmi*

Lea Pasieanta- ja geavaheddjiidáittardeaddji mii mearrida lea go áššis doarvái buorre ágga meannuduvvot. Jus pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji ii meannut ášši, de galgá sutnje guhte lea váldán oktavuoda addot diehtu ja oanehaččat čilget manne.

§ 8-5. *Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji vuoigatvuohta oazžut dieđuid*

Almmolaš eiseválddit ja eará orgánat mat addet bálvalusaid hálldahussii, galget áittardeaddji addit daid dieđuid mat dárbbášuvvojit čađahit áittardeaddji doaimmaid. Riidolága 22 kapihttala njulggadusat geavahuvvojit vástideaddji áittardeaddji vuoigatvuođa ektui gáibidit dieđuid.

§ 8-6. Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji beassan dearvvasvuodabálvalusa lanjaide

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji galgá friddja beassat geavahit lanjaide mat gullet stáhtalaš spesialistadearvvasvuodabálvalusaide, fylkkagiielddalaš bátnedearvvasvuodabálvalusaide ja gielddalaš dearvvasvuoda- ja sosiálabálvalusaide.

§ 8-7. Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji doaimmat

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji galgá nu guhkás go govtolaččat vejolaš sutnje guhte dan bivdá addit dieđuid, rávvagiid ja bagadallama dakkár diliid birra mat gullet áittardeaddji bargoviidodahkii.

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji galgá sutnje guhte lea áittardeddiin váldán oktavuoda, muitalit makkár boadus lea su meannudeamis muhtin áššis ja oanehaččat čilget dán bohtosa.

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddjis lea vuoigatvuohta cealkit oaivilis dakkár diliid birra mat gullet áittardeaddji bargoviidodahkii, ja evttohit konkrehta doaimmaid buorideapmái. Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji mearrida ieš geasa cealkámušat galget leat. Cealkámušat eai leat čadni.

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji galgá diedihit bearráigeahččoeiseválddiide dakkár diliid birra mat gáibidit ahte sii daid čuovvolit.

Pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji galgá fuolahit ahte olbmot dihtet ortnega birra.

§ 8-8. Láhkaásahusat

Departemeanta sáhtta addit láhkaásahusaid mat galget čađahuvvot ja deavdit mearrádusaid pasieanta- ja geavaheaddjiáittardeaddji hárrái.